

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE „VASILE PÂRVAN”

MATERIALE
ȘI
CERCETĂRI
ARHEOLOGICE

SERIE NOUĂ
VIII

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
BUCUREȘTI, 2012

Colegiul de redacție

PROF. DR. ALEXANDRU BARNEA (Universitatea București), **DR. SANDA BĂLESCU** (Université des Sciences et Technologies de Lille, Laboratoire de Préhistoire et Quaternaire, CNRS), **PROF. DR. CLIVE BONSALE** (University of Edinburgh), **DR. GH. I. CANTACUZINO** (Institutul de „Arheologie Vasile Pârvan” București), **DR. UWE FIEDLER** (Berlin), **DR. RADU HARHOIU** (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București), **DR. ANNIE RENOUX** (Université du Maine, Le Mans), **PROF. DR. ERIK TRINKAUS** (Department of Anthropology, Washington University), **PROF. DR. ALAIN TUFFREAU** (Université des Sciences et Technologies de Lille, Laboratoire de Préhistoire et Quaternaire).

Comitetul de redacție

ROXANA DOBRESCU – redactor-șef

ADRIAN IONIȚĂ – redactor-șef adjunct

IRINA ACHIM, ADINA BORONEANȚ, LIANA OȚA, ADRIANA PANAITE, DANIEL SPÂNU, VLAD VINTILĂ ZIRRA – membri

LILIANA ZAHARIA – secretar de redacție

Redactor Editura Academiei Române: **ADRIAN MIRCEA DOBRE**

Tehnoredactor Editura Academiei Române: **DOINA STOIA**

Revista se poate procura contracost la sediul EDITURII ACADEMIEI ROMÂNE, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, 050711, București, România; tel. 4021-318 8146, 4021-318 8106, Fax 4021-318 2444, e-mail: edacad@ear.ro.

ORION PRESS IMPEX 2000 S.R.L., P.O. Box 77-19, sector 3, București, România, Tel./Fax: 4021-610 6765, 4021-210 6787, Tel.: 0311 044 668, e-mail: office@orionpress.ro.

Orice corespondență se va trimite Colegiului de redacție pe adresa: str. Henri Coandă 11, 010667 București, tel./fax 4021 212 88 62. și redactie_iab@yahoo.com

Normele de redactare a manuscriselor și lista abrevierilor folosite în revistă sunt în general aceleași ca în celelalte publicații ale Institutului de Arheologie. În măsura în care vom elabora alte norme, ne obligăm să le publicăm în numărul următor.

© 2012, EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

SUMAR

ADRIAN DOBOȘ, ERIK TRINKAUS, A new AMS radiocarbon date for Middle Paleolithic Layer 4 of Ripiceni-Izvor, Romania	7
ALIN FRÎNCULEASA, RADIAN ANDREESCU, OCTAV NEGREA, LOREDANA NIȚĂ, MĂDĂLINA FRÎNCULEASA, ELEK POPA, BIANCA PREDA, Cercetări arheologice în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova), campaniile 2002–2010	11
CARMEN OLENIUC, Studiul comparativ privind prelucrarea materiei dure de origine animală în situl arheologic Fetești, punctul La Schit, jud. Suceava.....	59
DANIEL SPÂNU, Probleme ale genezei și restaurării cupelor de tip <i>kantharos</i> de la Sâncrăieni.....	69
GABRIEL IZDRĂILĂ, CRISTIAN FLORESCU, Pietre romane refolosite în construcții medievale din situl de la Alba Iulia	87
LIANA OȚA, ALEXANDRA COMȘA, Un mormânt sarmatic descoperit la Călărași	97
UWE FIEDLER, Der archäologische Niederschlag der Christianisierung des donau-bulgarischen Reiches (864/5).....	107
ALIN FRÎNCULEASA, BIANCA PREDA, OCTAV NEGREA, ANDREI SOFICARU, VALENTIN DUMITRAȘCU, MĂDĂLINA FRÎNCULEASA, Complexe funerare de la începutul mileniului al II-lea, descoperite recent în județul Prahova	139
ADRIANA ISAC, ERWIN GÁLL, SZILÁRD GÁL, Un cimitir din secolul XII la Gilău (jud. Cluj) (germ. Julmarkt; mgh. Gyalu)	165
OANA DAMIAN, MIHAI VASILE, ANDRA SAMSON, DANIEL ENE, AUREL STĂNICĂ, Cercetări arheologice preventive la Nufăru, jud. Tulcea (II).....	177

NOTE, RECENZII, DISCUȚII

A. Doboș, A. Soficaru et E. Trinkaus, <i>The Prehistory and Paleontology of the Peștera Muierii (Romania)</i> , Liège, ERAUL 124, 2010, 122 p. (<i>Alain Tuffreau</i>)	209
Mihai Gligor, <i>Așezarea neolitică și eneolitică de la Alba Iulia – Lumea Nouă în lumina noilor cercetări</i> , Editura Mega, Cluj-Napoca, 2009, 264 p., 217 pl., (<i>Adina Boroneanț</i>)	210
Ion Motzoi-Chicideanu, <i>Obiceiuri funerare în epoca bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară</i> , Editura Academiei Române, București, 2011, vol. I – 900 p. (text), vol. II – 479 pl. (<i>Nikolaus Boroffka</i>).....	210
Svend Hansen, Andreas Hauptmann, Ingo Motzenbäcker, Ernst Pernicka (Hrsg.), <i>Von Majkop bis Trialeti Gewinnung und Verbreitung von Metallen und Obsidian in Kaukasien im 4.-2.Jt. v. Chr.</i> , Kolloquium zur Vor- und Frühgeschichte Bd. 13, Bonn, 2010, 323 p. cu ilustrații în text (<i>Ion Motzoi-Chicideanu</i>)	214

Cristian Schuster, Alexandru Morintz, Raluca Kogălniceanu, Cristian Ștefan, Alexandra Comșa, Georgeta El-Susi, Monica Constantin, Cătălin Constantin, Georgiana Mureșan, <i>Cercetările arheologice de pe tronsonul Cernavodă-Medgidia al Autostrăzii A2. Tumulul nr. 3</i> , Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011, 109 p., 65 fig. (<i>Ion Motzoi-Chicideanu</i>).....	216
Zdravko Dimitrov, <i>Архитектурна декорация в провинция Долна Мизия (I–III в сл. Хр.)</i> (Decorația arhitecturală în Moesia Inferior), Sofia, 2007, 706 p., 684 fig. (<i>Adriana Panaite</i>).....	220
Radu Harhoiu, Daniel Spânu, Erwin Gáll, <i>Barbari la Dunăre</i> , seria „Istorie Documente Mărturii”, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2011, 162 p., 73 fig. (<i>Andrei Măgureanu</i>).....	223
Csanád Bálint, <i>Der Schatz von Nagyszentmiklós. Archäologische Studien zur frühmittelalterlichen Metallgefäßkunst des Orients, Byzanz’ und der Steppe</i> . Anhang: Pál Sümegi, <i>Geologische und C14-Untersuchungen am Fundort</i> . Varia Archaeologica Hungarica XVIIb (editor Csanád Bálint), Budapesta, 2010, 667 p., 300 fig. în text (<i>Radu Harhoiu</i>)	225
Gheorghe I. Cantacuzino, <i>Începuturile orașului Câmpulung și Curtea Domnească. Aspecte ale civilizației urbane la Câmpulung</i> , Editura Academiei Române, București, 2011, 237 p. (146 p. text și 89 planșe) (<i>Adrian Ioniță</i>)	227
Norme de redactare	229
Abrevieri	231

SOMMAIRE

ADRIAN DOBOȘ, ERIK TRINKAUS, A new AMS radiocarbon date for Middle Paleolithic Layer 4 of Ripiceni-Izvor, Romania	7
ALIN FRÎNCULEASA, RADIAN ANDREESCU, OCTAV NEGREA, LOREDANA NIȚĂ, MĂDĂLINA FRÎNCULEASA, ELEK POPA, BIANCA PREDA, Archaeological excavations in the Eneolithic site of Mălăieștii de Jos (jud. Prahova).....	11
CARMEN OLENIUC, A comparative study for the manufacturing of bone and antler tools from the archaeological site of Fetești - "La schit", Suceava county.....	59
DANIEL SPÂNU, Research issues regarding the genesis and restoration of the Sâncrăieni <i>kantharos</i> -cups	69
GABRIEL IZDRĂILĂ, CRISTIAN FLORESCU, Roman stones used in Medieval constructions in the site from Alba Iulia.....	87
LIANA OȚA, ALEXANDRA COMȘA, A Sarmatian grave found in Călărași	97
UWE FIEDLER, Der archäologische Niederschlag der Christianisierung des donau-bulgarischen Reiches (864/5).....	107
ALIN FRÎNCULEASA, BIANCA PREDA, OCTAV NEGREA, ANDREI SOFICARU, VALENTIN DUMITRAȘCU, MĂDĂLINA FRÎNCULEASA, Funerary complexes from the beginning of the II nd millennium recently uncovered in Prahova County	139
ADRIANA ISAC, ERWIN GÁLL, SZILÁRD GÁL, A XII century cemetery from Gilău (German: Julmarkt; Hungarian: Gyalu, Cluj County).....	165
OANA DAMIAN, MIHAI VASILE, ANDRA SAMSON, DANIEL ENE, AUREL STĂNICĂ, Recherches archéologiques préventives à Nufăru, dép. de Tulcea (II)....	177

NOTES, COMPTES-RENDUS, DISCUSSIONS

A. Doboș, A. Soficaru et E. Trinkaus, <i>The Prehistory and Paleontology of the Peștera Muierii (Romania)</i> , Liège, ERAUL 124, 2010, 122 p. (<i>Alain Tuffreau</i>)	209
Mihai Gligor, <i>Așezarea neolitică și eneolitică de la Alba Iulia-Lumea Nouă în lumina noilor cercetări</i> , Editura Mega, Cluj Napoca, 2009, 264 pp., 217 plates, (<i>Adina Boroneanț</i>)	210
Ion Motzoi-Chicideanu, <i>Obiceiuri funerare în epoca bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară</i> , Editura Academiei Române, București, 2011, vol. I – 900 p. (text), vol. II – 479 pl. (<i>Nikolaus Boroffka</i>).....	210
Svend Hansen, Andreas Hauptmann, Ingo Motzenbäcker, Ernst Pernicka (Hrsg.), <i>Von Majkop bis Trialeti Gewinnung und Verbreitung von Metallen und Obsidian in Kaukasien im 4.-2.Jt. v. Chr.</i> , Kolloquium zur Vor- und Frühgeschichte Bd. 13, Bonn, 2010, 323 p. cu ilustrații în text (<i>Ion Motzoi-Chicideanu</i>)	214

Cristian Schuster, Alexandru Morintz, Raluca Kogălniceanu, Cristian Ștefan, Alexandra Comșa, Georgeta El-Susi, Monica Constantin, Cătălin Constantin, Georgiana Mureșan, <i>Cercetările arheologice de pe tronsonul Cernavodă-Medgidia al Autostrăzii A2. Tumulul nr. 3</i> , Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011, 109 p., 65 fig. (<i>Ion Motzoi-Chicideanu</i>).....	216
Zdravko Dimitrov, <i>Архитектурна декорация в провинция Долна Мизия (I–III в сл. Хр.)</i> (Decorația arhitecturală în Moesia Inferior), Sofia, 2007, 706 p., 684 fig. (<i>Adriana Panaite</i>).....	220
Radu Harhoiu, Daniel Spânu, Erwin Gáll, <i>Barbari la Dunăre</i> , seria „Istorie Documente Mărturii”, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2011, 162 p., 73 fig. (<i>Andrei Măgureanu</i>)...	223
Csanád Bálint, <i>Der Schatz von Nagyszentmiklós. Archäologische Studien zur frühmittelalterlichen Metallgefäßkunst des Orients, Byzanz' und der Steppe</i> . Anhang: Pál Sümegi, <i>Geologische und C14-Untersuchungen am Fundort</i> . <i>Varia Archaeologica Hungarica</i> XVIb (editor Csanád Bálint), Budapesta, 2010, 667 p., 300 fig. în text (<i>Radu Harhoiu</i>).....	225
Gheorghe I. Cantacuzino, <i>Începuturile orașului Câmpulung și Curtea Domnească. Aspecte ale civilizației urbane la Câmpulung</i> , Editura Academiei Române, București, 2011, 237 p. (146 p. text și 89 planșe) (<i>Adrian Ioniță</i>).....	227
Normes de redaction	229
Abbreviations	231

Un cimitir din secolul XII la Gilău (jud. Cluj) (germ. Julmarkt; mgh. Gyalu)

ADRIANA ISAC, ERWIN GÁLL, SZILÁRD GÁL

Keywords: Transylvania, Gilău, cemetery, 12th century, habitat.

Abstract: Six graves from the Gilău cemetery - part of larger churchyard - were the subject of a small-sized excavation. They were located next to the highway, on the left side of the access road to the medieval castle. The grave goods (lockrings, opened finger-rings, coins of the *Huszár nr. 73* or *CNH nr. 103* type) were dated to the 12th century and thus confirm the presence of a human settlement long before 1241, probably also in the 12th century. The cemetery adds important data to our knowledge on the medieval settlements from the Cluj county.

Cuvinte-cheie: Transilvania, Gilău, necropolă, secolul XII, habitat.

Rezumat: Cele șase morminte de la Gilău, situate în stânga drumului de acces la castelul medieval de lângă șoseaua națională, cercetate printr-o mică săpătură, aparțin unui cimitir care se întindea pe o suprafață mult mai mare. Inventarul mormintelor („*inele de buclă*”, inel digital deschis și mai ales moneda de tip *Huszár nr. 73* sau *CNH nr. 103*) datează în secolul XII și confirmă existența unei localități mult înainte de 1241, probabil din secolul XII. Cimitirul completează cunoștințele noastre despre habitatul medieval al comitatului Cluj.

Introducere

Localitatea Gilău, așezată la poalele Munților Gilăului, respectiv la confluența Someșului Mic cu pârâul Căpușu, este înconjurată din trei părți de dealuri înalte. În mijlocul comunei, aflată la 18 km de Cluj-Napoca, pe dealul de pe partea de sud a drumului național spre Oradea se ridică impozantul castel al principelui Transilvaniei, Gheorghe Rákóczy I (1630–1648), respectiv al familiei Bánffy. Aici, în parcul castelului, a fost localizat un cimitir medieval (Fig. 1–2).

La inițiativa și cu sprijinul logistic asigurat de Nicolae Gudea, președintele comitetului de organizare al celui de al XVII-lea Congres al Frontierelor Romane (Zalău, septembrie 1997), în primăvara anului 1996, sub conducerea lui Dan Isac, responsabilul șantierului Gilău, au fost efectuate lucrări complexe de amenajare și restaurare în castrul roman din localitate. În iarna anului 1996, ca urmare a săpării unui bazin de deversare a apei menajere, lângă fostul „*Disco Club*”, situat la baza promontoriului pe care este amplasat castelul Rákóczy–Bánffy și unde a fost identificat și castrul roman¹, au fost descoperite trei schelete și un cercel de bronz (foarte probabil un inel de buclă), care nu au mai putut fi recuperate².

În aceeași zonă, dar în dreptul intrării principale în parcul castelului Bánffy, au fost semnalate schelete umane încă din anii '60 ai secolului trecut. Asemenea schelete, dintr-o perioadă neprecizată, au fost identificate chiar sub șoseaua europeană Cluj – Oradea (cu prilejul unor lucrări de amenajare), precum și în grădinile locuitorilor din vecinătatea șoselei. Coroborarea tuturor acestor informații au întărit bănuiala celor care efectuaseră săpături sistematice în castrul roman (între 1976–1985, colectiv condus de Dan Isac), cu privire la posibila existență în acest punct a unui cimitir roman, probabil al castrului. Drept urmare, s-a hotărât executarea unui sondaj în locul unde au ieșit la iveală scheletele în iarna anului 1996. Pentru supravegherea lucrărilor a fost desemnată Adriana Isac, muzeograf la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj.

¹ Isac 1997.

² Isac 1997.

*Autorii mulțumesc și pe această cale profesorului Dan Isac, responsabilul șantierului arheologic Gilău, pentru cedarea materialului și a informațiilor legate de această descoperire, în vederea publicării.

**Adriana Isac: Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj; Erwin Gáll, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București; Szilárd Gál, Muzeul Județean Mureș, Târgu Mureș (szilank2001@yahoo.com).

Fig. 1–2. Poziția topografică a cimitirului de la Gilău. Fotografie aeriană și locul cimitirului (Google map).

Sondajul a constatat dintr-o secțiune de $6 \times 1,50$ m, orientată ENE–VSV, la aproximativ 1 m de bazinul săpat în decembrie 1996 și la 3 m de zidul clădirii unde a funcționat discoteca (clădire de secol XVIII) (Fig. 2). Până la $-1,40$ – $-1,50$ m, sondajul a evidențiat un pământ amestecat, rezultat din răvășiri medievale și moderne, în care au apărut fragmente ceramice medievale, romane și câteva preistorice, de tip *Tiszapolgár*, bolovani gălbui de carieră și fragmente de cuie și obiecte de fier atipice. În poziție secundară a apărut și un fragment dintr-un *mortarium* roman din piatră. Numeroase fragmente de oase umane deranjate au ieșit la iveală începând cu adâncimea de $1,60$ – $1,70$ m, prefigurând existența unor schelete, care se aflau în jurul adâncimii de $-1,90$ m. Din documentația sumară mai reiese că în secțiune au fost descoperite câteva cuie apărute în apropierea scheletelor.

I. Descrierea mormintelor³:

M.1: inumație, schelet în decubit dorsal. *Vârsta:* maturus–senilis (peste 50 de ani). *Starea scheletului:* dantura puternic uzată (molarul 3 este uzat până la dentină), molarii 1 și 2 au căzut *ante mortem*, iar alveolele s-au resorbit. Defunctul arată caracteristicile unui individ maturus–senilis, zonele de inserții musculare nu sunt accentuate, oasele lungi sunt gracile, diametrul capului humeral drept pare să fie sub 45 mm. Scheletul poate fi determinat ca feminin (?). Craniul este în mare măsură distrus. Brațul drept era îndoit în unghi de 45° și așezat pe bazin, iar brațul stâng era probabil

³ Scheletele din mormintele săpate nu se mai păstrează. Observațiile antropologice au fost făcute pe baza fotografiilor avute la dispoziție. Inventarul mormintelor se păstrează la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca. Neinventariat.

întins pe lângă corp. *Orientare*: VSV–ENE. *Ad.*: cca 1,90 m. De la bazin în jos scheletul intra în profilul de est al sondajului (Pl. 1). Fără inventar.

M.2 (se afla în capătul nordic al sondajului): inhumatie, schelet în decubit dorsal. *Vârsta*: adult (35–45 de ani). *Starea scheletului*: dantura arată destul de bine, lipsește incisivul frontal I1 (3) din mandibulă (probabil a căzut post mortem), lăţimea şi înălţimea mandibulei par să indice caracteristici *masculine*. Braţul drept era întins pe lângă corp, în timp ce braţul stâng nu a fost documentat. *Orientare*: VSV–ENE. *Ad.*: cca 1,90 m. De la bazin în jos scheletul intra în profilul de est al sondajului (Pl. 1). *Inventar*: 1. *inel de buclă din bronz, cu capătul în formă de S*, pe tâmpla stângă a craniului. D: 1,7 cm; H: 1,9 cm; l. capătului în S: 0,2 cm; D verigii: 0,1 cm; G.: 0,46 gr (Pl. 3. 3.); 2. *inel de buclă din bronz, cu capătul în formă de S*. D: 5,1 cm; H: 5,0 cm; l. capătului fragmentar în S: 0,45 cm; grosimea verigii: 0,2 cm; G: 3,77 gr (Pl. 3. 1.); 3. *inel de buclă din argint, cu capătul în formă de „S”, decorat cu creştături excizate*. Capătul în formă de „S”, rupt într-o parte. D: 1,9 cm; H: 2,1 cm; l. capătului în S: 0,4 cm; D verigii: 0,15 cm; G: 1,12 gr (Pl. 3. 1.); 4. *fragmente ale unui inel de buclă din bronz*. D verigii: 0,12 cm; G: 0,30 gr (Pl. 3.4.); 5. *inel de bronz dintr-o bandă cu capetele nesudate, cu chaton realizat prin lăţirea benzii; decorat prin trei şiruri de puncte ştanţate*. D: 2,2 cm; l. chatonului: 1,7 cm; l. verigii: 0,4 cm; G: 2,92 gr (Pl. 3. 5.).

M.3: inhumatie, schelet în decubit dorsal, cu braţele întinse pe lângă corp. *Vârsta*: juvenis (17–21 ani). *Starea scheletului*: epifizele nu sunt osificate (sinostoza epifizelor nu s-a terminat), această anomalie observându-se pe partea inferioară a femurului. Individul a decedat la o vârstă fragedă. *Aspecte ale ritualului funerar*: se remarcă amplasarea craniului pe un fel de pat de bolovani mici de râu şi pietriş. *Adâncime*: cca 1,90 m. *Orientare*: VSV–ENE. Tibiile şi labele picioarelor intrau în profilul de est (Pl. 2). Fără inventar.

M.4: inhumatie, schelet în decubit dorsal. *Vârsta*: schelet de adult–matur (?). Deranjat. Membrile inferioare ale defunctului intra parţial în profilul de est. Fără inventar.

M.5: Schelet de adult–matur (?). Braţul stâng întins pe lângă corp, iar din cel drept se vede doar antebraţul. Membrile inferioare ale defunctului intra parţial în profilul de est. *Orientare*: VSV–ENE (Pl. 2). *Inventar*: 1. *Inel de buclă din argint, cu capătul în formă de „S”*, descoperit pe tâmpla stângă. D: 2,4 cm; H: 2,4 cm; l. capătului în S: 0,25 cm;

D verigii: 0,2 cm; G: 1,42 gr (Pl. 3. 2.); 2. *inel de buclă din bronz, cu capătul în formă de „S”*, descoperit pe tâmpla stângă. D: 2,1 cm; H: 2,6 cm; l. capătului în S: 0,5 cm; D verigii: 0,1 cm; G: 0,91 gr (Pl. 3. 1.); 3. *inel digital din bronz cu cabochon cu o piatră albastră, păstrat fragmentar*; D chatonului: 1,3 cm; D lăcaşului: 0,7 cm; l. verigii: 1 cm; G: 1,60 gr (Pl. 3. 3; Fig. 3); 4. *monedă de bronz din groapa scheletului*. D: 2,2 cm; G: 1,09 gr; Huszár nr. 73⁴ (Pl. 3. 4.); Secolul XII.

Fig. 3. Inel digital cu cabochon.

M.6: inhumatie, schelet în decubit dorsal, cu braţele întinse pe lângă corp. *Vârsta*: individ adult. *Starea scheletului*: la prima vedere pare să fie un individ de sex *masculin*, judecând după aspectul robust al femurului (capul femurului). *Orientare*: VSV–ENE. Membrile inferioare ale defunctului intra parţial în profilul de est. Fără inventar (Pl. 2).

Cele şase schelete au vârste variate, de la juvenis la maturus–senilis. Privind sexul biologic al indivizilor am putut face observaţii foarte relative şi numai pe baza fotografiilor, doar în cazul M.2 şi M.6. Observaţia potrivit căreia M.2 aparţine unui bărbat adult trebuie tratată cu foarte multe prudenţă, deoarece componenţa inventarului indică *genul cultural clasic feminin*, adică există o contradicţie între elementele caracteristice modei şi *aspectul antropologic* al scheletului⁵. În cazul individului fără inventar din M.6, după aspectul robust al femurului, probabil avem de-a face cu un bărbat.

⁴ Huszár 1979. Identificare L. Kovacs, căruia îi mulţumim şi pe această cale.

⁵ Portul mai multor inele de buclă cu capătul în formă de S, după observaţiile arheologice şi antropologice, este o caracteristică tipic feminină şi nu de puţine ori apare în morminte *infans* I şi II. În acest sens, Szőke, Vándor 1987, p. 54–59.

II. Considerații privind ritualurile funerare și caracterul cimitirului⁶

Ritualurile funerare oglindesc diverse atitudini, sentimente și emoții resimțite în sânul unei comunități la moartea unui membru al ei. Decesul unui membru al comunității determină o reacție instituționalizată a celor rămași în viață, care în perioada de care ne ocupăm a dobândit trăsături dominate și determinate de instituția bisericii⁷.

Decedații comunității de la Gilău au fost înhumați întinși pe spate, cu brațele așezate pe lângă corp, poziție caracteristică în general scheletelor din necropolele arpadiene (secolele XI–XIII)⁸.

Dacă a fost corect și bine observată, prezența bolovanilor de pietre în M.3 de la Gilău relevă un ritual cunoscut și în alte necropole din secolul XII din Bazinul Transilvaniei de nord. Cele mai relevante exemple sunt: Cluj Napoca – Piața Centrală (germ. Klausenburg, mgh. Kolozsvár)⁹, Dăbâca (mgh. Doboka) – incinta IV¹⁰, – Grădina lui Tamaș și Boldăgă¹¹, și Jucu – Tetarom III¹². Situația de la Gilău seamănă izbitor cu ritualul de la Cluj – Piața Centrală M.1–14. Având în vedere distanța neînsemnată dintre cele două localități (14 km), fără vreo barieră naturală între ele, acest ritual poate fi interpretat ca o caracteristică a înmormântărilor din zona Clujului din secolul XII și poate să indice relații umane, microcomunitare în regiunea din jurul centrului comitatului.

Având în vedere întinderea mică a săpăturii, putem formula doar ipoteze privind caracterul cimitirului. Observațiile privind numeroase fragmente de oase umane deranjate, care au ieșit la iveală începând cu adâncimea de 1,60–1,70 m, ne demonstrează că avem de-a face cu mai multe niveluri de înmormântare, specifice necropolelor denumite în literatura de specialitate „din jurul bisericii”¹³. În mormântările în mai multe niveluri, așa cum

putem observa și în cazul altor situri, mai bine cercetate (Dăbâca – incinta IV, Sighișoara – Dealul Viilor), formând o concentrare rar văzută în necropolele altor perioade¹⁴, par să indice faptul că sondajul a fost probabil trasat în centrul necropolei, iar urmele bisericii trebuie să fi fost în apropiere.

III. Analiza materialului arheologic

Cele câteva „inele de buclă”, împreună cu cele două inele digitale și moneda, reprezintă tot inventarul mormintelor și au fost descoperite numai în două morminte (M.2, M.5).

Funcția inelelor de buclă rămâne de multe ori sub semnul întrebării, mai ales din cauza poziției lor în mormânt: puteau să fi fost folosite ca *inele de buclă*, dar în unele cazuri nu poate fi exclusă nici funcția lor ca *cercel*¹⁵.

În M.2 de la Gilău au fost identificate patru inele de buclă, a căror poziții reflectă foarte clar și funcționalitatea acestora. Situația descrisă pare a sugera că piesele au fost montate pe o *bandă textilă care se purta pe cap*. Trebuie să remarcăm și varietatea dimensiunilor acestor bijuterii, care apar împreună în același mormânt (cea mai mare 5 × 5,1 cm, cel mai mic 1,7 × 1,9 cm).

O funcție asemănătoare se poate presupune și în cazul celor două exemplare din M.5, descoperite pe temporalul stâng. Putem concluziona că termenul de *inel de buclă* în aceste cazuri (și nu numai) pare a fi folosit greșit. Având în vedere poziția lor, dar și varietatea dimensiunilor pieselor, funcționalitatea lor în cazul M.2 de la Gilău pare a fi cea de *decor a benzii textile*. Răspândirea acestor bijuterii, denumite în literatura de specialitate cu *capătul în formă de S*, reflectă o nouă modă a portului părului, dar acest lucru nu a împiedicat o utilizare a lor și în alte moduri.

Trebuie să specificăm că utilizarea bijuteriilor nu este (numai) o chestiune *practică sau mecanică*, ci și una *social-psihologică*. Avem în vedere faptul că dimensiunea socială a utilizării acestor bijuterii putea să difere semnificativ în cadrul fiecărei societăți, chiar și în cadrul fiecărei microcomunități, respectiv de la individ la individ¹⁶.

Un inel de buclă cu un diametru mare a fost documentat în M.2. Asemenea exemplare nu sunt cunoscute din contextele pe care le putem data

⁶ Informația potrivit căreia „câteva cuie apărute în apropierea scheletelor par a proveni de la sicrie” nu poate fi în niciun fel interpretată. Pentru utilizarea de sicrie în secolul XII, vezi: Gáll ș.a. 2011, p. 44.

⁷ Szuromi 2002.

⁸ Despre poziția brațelor în necropolele epocii arpadiene din nordul Transilvaniei, vezi: Gáll ș. a. 2010, p. 46–50, fig. 15–17; Gáll 2011, p. 21–27.

⁹ Méri 1986. Publicarea întregului sit: Gáll ș. a. 2010, p. 165–169, Pl. 57–59.

¹⁰ Gáll 2011, p. 20–21, pl. 48.

¹¹ Necropolele nu sunt publicate. Documentația și piesele din inventarul mormintelor se află la M. N. I. T. Planul necropolei și schița unei părți a inventarului necropolei din Grădina lui Tamaș: Gáll 2011, pl. 67–68.

¹² Informație Ioan Stanciu.

¹³ Vezi lista și bibliografia necropolelor din jurul bisericii din Bazinul Transilvaniei din secolele XI–XIII: Gáll 2011, pl. 64; Gáll 2012, s.t.

¹⁴ Spre exemplu, pe o suprafață de 10 m lungime și 3 m lățime la Dăbâca – incinta IV au fost înregistrate 106 înmormântări succesive. Gáll 2011, p. 57–59.

¹⁵ În legătură cu aceasta, cu mai multe exemple: Gáll 2008, vol. I. p. 143–144.

¹⁶ O analiză în acest sens vezi în cazul necropolei de la Dăbâca – incinta IV: Gáll 2011, p. 36–39, fig. 21–26.

sigur în secolul XI, dar portul lor a rămas marginal și în perioada următoare, dispărând în secolul XIII. Asemenea bijuterii de păr din Bazinul Transilvaniei sunt cunoscute într-un număr foarte redus, piese similare fiind descoperite la Dăbâca – incinta IV M.114, M.176, M.212 și M.267¹⁷, Ulieș (mgh. Kányád) M.43¹⁸, Peteni (mgh. Petőfalva) M.79 și M.193¹⁹, respectiv Zăbala (mgh. Zabola) M.54, M.74, M.117, M.168, M.184²⁰. Poziția lor în morminte ne reflectă faptul că aceste piese cu diametre mari nu au o funcționalitate specială. Diametrul lor considerabil se apropie însă de verigile mari, care la rândul lor au aparținut categoriei de podoabă de cap²¹.

Formele inelelor de buclă descoperite în Bazinul Transilvaniei databile în secolele X–XIII sunt atestate în procente importante în necropolele epocii din Europa Estică și Centrală. Folosirea în port a acestor podoabe a fost foarte variată²², reflectând nivelul de civilizație est-europeană al epocii, în acest caz *portul diferit al părului*²³.

Inelul digital deschis are șatonul ornamentat cu trei șiruri de puncte ștanțate. O tehnică de ștanțare asemănătoare, dar reproducând decoruri diferite, apare pe mai multe inele digitale din necropola de la Cluj-Mănăstur, provenite din M.41 și M.75²⁴. Numărul destul de mare al inelelor digitale de aici ne face să ne punem întrebarea dacă nu cumva aceste exemplare sunt o producție locală.

Inelul cu cabochon din M.5 pune mai multe probleme. Nu avem detalii privind poziția lui din mormânt și nici nu cunoaștem exemplare asemănătoare din cultura materială a secolelor XI–XIII. Forma lui seamănă însă izbitor cu cea a inelelor din epoca romană. În aceste condiții s-ar putea să avem de-a face cu o piesă romană, reutilizată în epoca

medievală²⁵. Merită amintit faptul că inelele digitale cu cabochon caracteristice secolelor XII–XIII prezintă forme mult deosebite față de exemplarul nostru²⁶.

Moneda de tip *Huszár nr. 73* sau *CNH nr. 103*²⁷ datează necropola în secolul XII. Piesa în discuție provine însă din groapa M.5, deci nu este exclus să aparțină unui alt mormânt distrus de către acesta. Tipul de monedă *Huszár nr. 73* este cunoscut extrem de rar din alte descoperiri funerare din Bazinul Transilvaniei; un exemplar izolat a fost descoperit întâmplător nu departe de Gilău, la Cluj – Institutul de Agronomie²⁸.

Considerații arheologice privind necropola de la Gilău

Fără posibilitatea de a analiza scheletele, nu putem face decât observații superficiale privind comunitatea de la Gilău. Pe baza monedei anonime *Huszár nr. 73*, dar și a inelului de buclă de dimensiuni foarte mari, caracteristic secolelor XII–XIII, se poate presupune că această parte a necropolei a fost folosită în secolul XII și/sau la începutul secolului XIII.

Din izvoare narative cunoaștem faptul că localitatea era în proprietatea episcopului Transilvaniei. Dezvelirea unei părți a necropolei databilă în secolul XII și la începutul secolului XIII pune și problema caracterului localității de la Gilău din secolul XII. În acest sens, interesantă ar fi fost analiza antropologică amănunțită privind starea scheletelor, semnele patologice de pe acestea, pe baza cărora am putea eventual alcătui o imagine mai fidelă privind modul și condițiile de viață ale comunității, ocupațiile femeilor, respectiv ale bărbaților. Au fost acestea diferite sau nu?

Date fiind numărul redus de morminte, inexistența semnelor exterioare ale acestora, precum și lipsa altor date arheologice din secolele XII–XIII din apropiere, nu se poate analiza statutul membrilor

¹⁷ Gáll 2011, p. 40, 74, 85, 92, 101, pl. 38/12, 39/8, 40/15.

¹⁸ Derzsi, Sófalvi 2008, p. 269, 275, fig. 11/5.

¹⁹ Székely 1990, fig. 12/4, 13/13.

²⁰ Székely 1993–94, p. 284, fig. 4/2, 4–8.

²¹ Kulcsár 1992–95, p. 249–275.

²² În Polonia Mare și Polonia Mică, inelele de buclă simple apar într-un număr foarte mic și într-un procentaj mult mai mare inelele de tâmplă cu capătul în formă de „S”. Situația este foarte apropiată și în zona moraviană și în zonele nordice ale Slovaciei actuale. În necropolele descoperite în bazinul Dunării de Jos, inelele de tâmplă apar într-un procentaj mult mai mic. Fiedler 1992, p. 171–172, fig. 14/10, 79/10, 87/13–15, 95/12; Jażdżewski 1949, p. 91–191; Marciniak 1960, p. 141–186; Kaszewscy, Kaszewscy 1971, p. 365–434; Rashev 2008, pl. LXXVIII/1–86, 88–89.

²³ Bálint 2006, p. 322.

²⁴ Gáll ș. a 2010, p. 147, 153, pl. 49/3, 57/4; Iambor, Matei 1979, pl. VIII M.41; Iambor ș. a. 1981, p. 140, pl. V M.75/4.

²⁵ Pentru elucidarea problemei, ne-am consultat atât cu colegii specialiști în cultura materială a epocii romane (Péter Prohászka – Departamentul de Arheologie al Universității de Știință „József Attila”, Szeged), cât și cu cei care se ocupă într-un mod prioritar cu arheologia bizantină (Ádám Bollók, Péter Langó – Institutul de Arheologie al Academiei Maghiare de Știință). Ideea exprimată de către colegi, independent unul de altul, este că inelul digital aflat în discuție este cel mai probabil o piesă romană refolosită ori antrenată în stratul de cultură medieval.

²⁶ Parádi 1975, p. 119–161.

²⁷ Réthy 1899, p. 17–20, pl. 6, Nr. 103. Réthy László a identificat aceste monede ca emisiuni ale lui Ștefan al IV-lea (1162–1163).

²⁸ Nerepublicat. M. N. I. T. C. N., Nr. de inv.: 12896.

comunității. Coroborând însă datele analizei arheologice de informațiile narative privind statutul special al localității Gilău (proprietate episcopală), stratificarea socială în cazul acestei așezări trebuia să fi fost mult mai complexă decât în alte localități rurale din Transilvania secolelor XII–XIII²⁹.

Localitatea Gilău a fost amintită în documente prima oară în anul 1246, adică la cinci ani după marea invazie mongolă³⁰. Din informația scrisă reiese că episcopul Transilvaniei, *Gallus*, avea mai multe posesiuni³¹, printre care și Gilăul, ai cărui locuitori nu aparțineau jurisdicției voievodului, așezarea fiind proprietatea episcopiei Transilvaniei până în secolul XVI. Despre prima biserică, respectiv despre preotul acesteia, avem informații din anul 1304, iar în anul 1345, episcopul *Andreas Szécsi* de aici emitea o diplomă, pe baza căreia putem presupune existența cel puțin a unei locuințe demne de rangul său. *Castrum*-ul este amintit abia în anul 1428³². În acest sens, ar trebui pusă problema identificării în viitor a unor construcții conforme cu statutul social al episcopului. Prin alte cuvinte, Gilăul poate fi interpretat și ca unul dintre centrele de putere episcopală.

În cele din urmă, importanța arheologiei, între multe altele, rezidă și în datele cronologice oferite de această mică săpătură: cele șase morminte din necropola cercetată confirmă existența unei așezări mult înainte de anul tragic 1241, adică cel puțin din secolul XII. Ar rămâne în sarcina cercetărilor viitoare obținerea unor noi date privind cimitirul, respectiv identificarea urmelor așezării/așezărilor. Din datele avute la dispoziție reiese destul de clar că cimitirul se întindea pe o suprafață mult mai mare (Fig. 2).

Deși microregiunea Clujului este slab cercetată, studiul chorologic, atât cât se poate face, indică destul de clar existența în secolul XII a unui sistem de așezări dense în jurul centrului de comitat. În acest sens vorbesc descoperirile funerare de la Vulcani (mgh.: Magyarvalkó), Gilău, Jucu (mgh.: Nemeszúk), Sic (mgh.: Szék), precum și bisericile din secolul XIV, care au de cele mai multe ori faze anterioare, cum sunt cele de la Luna de Sus (mgh.:

Magyarlónya) și Nima (mgh.: Néma) (unde pe o biserică de epocă arpadiană se pot observa elemente arhitecturale mai târzii) (Pl. 4). Începuturile acestui centru pot fi datate mult mai timpuriu, în mod sigur în secolul XI, așa cum ne demonstrează necropola de la Mănăstur³³, respectiv descoperirile monetare în stratul de cultură din parcul de la Cluj-Napoca – Magazinul Central (monedă emisă de Solomon [1063–1074])³⁴. Moneda izolată perforată anonimă de tip *Huszár nr. 73* din secolul XII descoperită la Cluj – Institutul de Agronomie, în apropiere de cetate (la cca 400 m)³⁵, respectiv materialul ceramic provenit și el din oraș, mai precis din strada Govora și datat în secolele XII–XIII³⁶ subliniază posibilitatea existenței unor noi așezări și/sau a unui nou cimitir.

În concluzie, informațiile pe care le aveam de mai multă vreme cu privire la existența unei necropole la Gilău în secolul XII, în stânga drumului de acces la castelul medieval, lângă șoseaua națională, s-au adeverit. Aceasta nu datează însă din epocă romană, ci din perioada medievală. Cimitirul respectiv aduce o contribuție, este drept mică, dar importantă, la cunoștințele noastre despre habitatul medieval al comitatului Cluj.

ABREVIERI ȘI PRESCURTĂRI

D – diametru; G – greutate; germ. – germană; H – înălțime; l. – lățime; L – lungime; mgh. – maghiară.

BIBLIOGRAFIE

- Bálint 2006 – Cs. Bálint, *Az ethnosz a kora középkorban (A kutatás lehetőségei és korlátai)*, Századok 140/2, 2006, p. 277–347.
- Derzsi, Sófalvi 2008 – Cs. Derzsi, A. Sófalvi, *Régészeti kutatások a kányádi középkori templomnál [2005–2006]*, Acta Siculica 2008, p. 267–285.
- Fiedler 1992 – U. Fiedler, *Studien zu Gräberfeldern des 6. bis 9. Jhs. an der unteren Donau*. UPA 11, Bonn, 1992.
- Gáll 2008 – E. Gáll, *A honfoglalás- és kora Árpád kori temetők és szórványtelepek elemzése az Erdélyi-medencében, a Partiumban és a Bánságban (The analysis of the tenth and eleventh centuries' burial sites and stray finds in Banat, Partium and the Transylvanian Basin)*. Doktori disszertáció, Budapest, Vol. I–III (Vol. I.: <http://doktori.btk.elte.hu/hist/gall/diss.pdf>)

²⁹ Primul izvor despre mănăstirea de la Tihany (1055) menționează în jur de 139 de persoane care slujeau mănăstirea și pe călugări (de exemplu, 60 de slugi [*mansio, mansus*], 20 de scutieri, 10 pescari etc.). ÍF 1050–1116, p. 22–23.

³⁰ Invazia tătară din 1241 nu a crușat nici zonele Clujului. Vezi: Lupescu 2005, p. 43, cu întreaga bibliografie a problemei anului 1241 din zona Clujului.

³¹ Despre proprietățile episcopului Transilvaniei: Jakó 2001, p. 98–115.

³² Jakó 2001, p. 99, nota 25.

³³ Gáll ș.a. 2010, p. 115–124, 140–171.

³⁴ Inedit. Mulțumim colegului Balázs Gergely pentru aceste informații.

³⁵ Vezi nota 27.

³⁶ Din păcate, nu avem nicio informație privind caracterul complexului/complexelor din care provine acest material. M. N. I. T. F. 26.748–F. 26.770. Depozitul medieval. Cutia XXXIII.

- Gáll 2011 – E. Gáll, *Doboka-IV. vártérség templom körüli temetője. Régészeti adatok egy észak-erdélyi ispáni központ 11–13. századi fejlődéséhez*, Kolozsvár/Cluj-Napoca, 2011.
- Gáll 2012 – E. Gáll, *Krisztianizáció és régészet. A Erdélyi-medencei 11–13. századi templomkörüli temetők kutatásának stádiuma/Christianity and Archaeology. The Stage of Research of the Churchyards (11th – 13th centuries) in Transylvania*, în: *A hadak útján XX*, Budapest, 2012, sub tipar.
- Gáll ș. a. 2010 – E. Gáll, B. Gergely, Sz. Gál, *La răscruce de drumuri. Date arheologice privind teritoriul orașului Cluj-Napoca în secolele X–XIII*, Cluj-Napoca, 2010.
- Huszár 1979 – L. Huszár, *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*, Battenberg, 1979.
- Iambor, Matei 1979 – P. Iambor, Șt. Matei, *Incinta fortificată de la Cluj-Mănăștur (sec. IX–XIV.)*, ActaMN XVI, p. 599–620.
- Iambor ș. a. 1981 – P. Iambor, Șt. Matei, A. Halasu, *Noi cercetări arheologice de la complexul medieval timpuriu de la Cluj-Mănăștur*, ActaMN XVIII, p. 131–146.
- ÍF 1050–1116 2006 – *Írott források az 1050–1116 közötti magyar történelemről*. Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 22. (Coord.: F. Makk, G. Thoroczkay), Szeged, 2006.
- Isac 1997 – D. Isac, *Die Kohorten und-Alenkastelle von Gilău*, Zaláu, 1997.
- Jakó 2001 – Zs. Jakó, *Az erdélyi püspökség középkori birtokairól = Erdély a keresztény magyar királyságban*. Kolozsvár/Cluj-Napoca, 2001, p. 98–115.
- Jazdżewski 1949 – K. Jazdżewski, *Cmentarzysko wczesno-średniowieczne w Lutomiersko pod Łodzią w Świątlu Badań z.r. 1949*, MW 1, 1949, p. 91–191.
- Kaszewscy, Kaszewscy 1971 – E. Kaszewscy, Z. Kaszewscy, *Wczesnośredniowieczne cmentarzysko w Brześciu Kujawskim*, pow. Włocławek, MSW 1, 1971, p. 365–434.
- Kulcsár 1992–95 – M. Kulcsár, *Néhány megjegyzés az Árpád-kori karikaékszerek viseletének kérdéséhez. Az ún. köpús záródású karikák*, Savaria 22 (1992–95), p. 249–275.
- Lupescu 2005 – R. Lupescu, *Kolozsvár korai történetének buktatói*, EM 67/3–4, 2005, p. 25–77.
- Marciniak 1960 – J. Marciniak, *Cmentarzysko szkieletowe z okresu wczesnośredniowiecznego w Strzemieszycach wielkich pow. Będzin*, MW 5, 1960, p. 141–186.
- Méri 1986 – I. Méri, *Ásatás a kolozsvári Fő téren*, Budapest, 1986.
- Parádi 1975 – N. Parádi, *Pénzekkel kezelt XIII. századi ékszerek. A Nyáregyháza-Pusztatótharaszti kincslelet*, FolArch XXVI, p. 119–161.
- Rashev 2008 – R. Rashev, *Bălgarskata eziceska kultura VII–IX vek (The Bulgarian Pagan Culture 7th – 9th Century)*, Sofia, 2008.
- Réthy 1899 – L. Réthy, *Corpus Nummorum Hungariae – Egyetemes Magyar Éremtár. I. Kötet*, Budapest, 1899.
- Székely 1990 – Z. Székely, *Necropola medievală de la Peteni, com. Zăbala, jud. Covasna*, SCIVA 41, 1990, p. 87–110.
- Székely 1993–94 – Z. Székely, *A zabolai (Zăbala – România) kora-középkori temető*, VMMK 19–20, 1993–94, p. 277–305.
- Szőke, Vándor 1987 – B. Szőke, M. L. Vándor, *Pusztaszentlászló Árpád-kori temetője*, Fontes Archeologici Hungariae, Budapest, 1987.
- Szuromi 2002 – Sz. Szuromi, *A temetésre vonatkozó egyház-fegyelem a XII–XIII. században*. Bibliotheca Instituti Post-gradualis Iuris Canonici Universitatis, Budapest, 2002.

LIST OF FIGURES AND PLATES

- Fig. 1. The topographical position of the Gilău cemetery.
- Fig. 2. Aerial photograph and location of the cemetery (Google map).
- Fig. 3. Finger-ring with a *cabochon*.
- Pl. 1. Graves 1, 2, 3 and 5.
- Pl. 2. Graves 3, 5 and 6.
- Plate 3. Grave goods from the graves 2 and 5.
- Pl. 4. The Arpadian Church from Nima (photo: Emese Apai).

Mormintele 2, 3 și 5

Mormântul 1

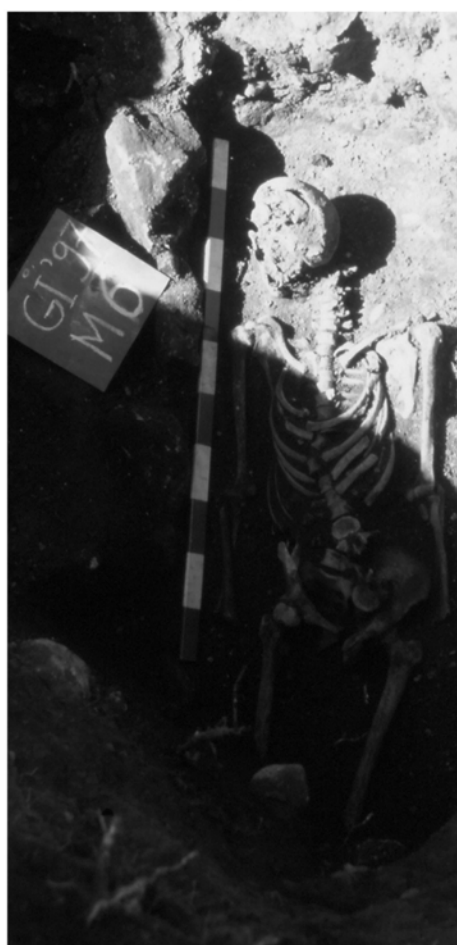

Mormântul 2

Pl. 1. Mormintele 1, 2, 3 și 5.

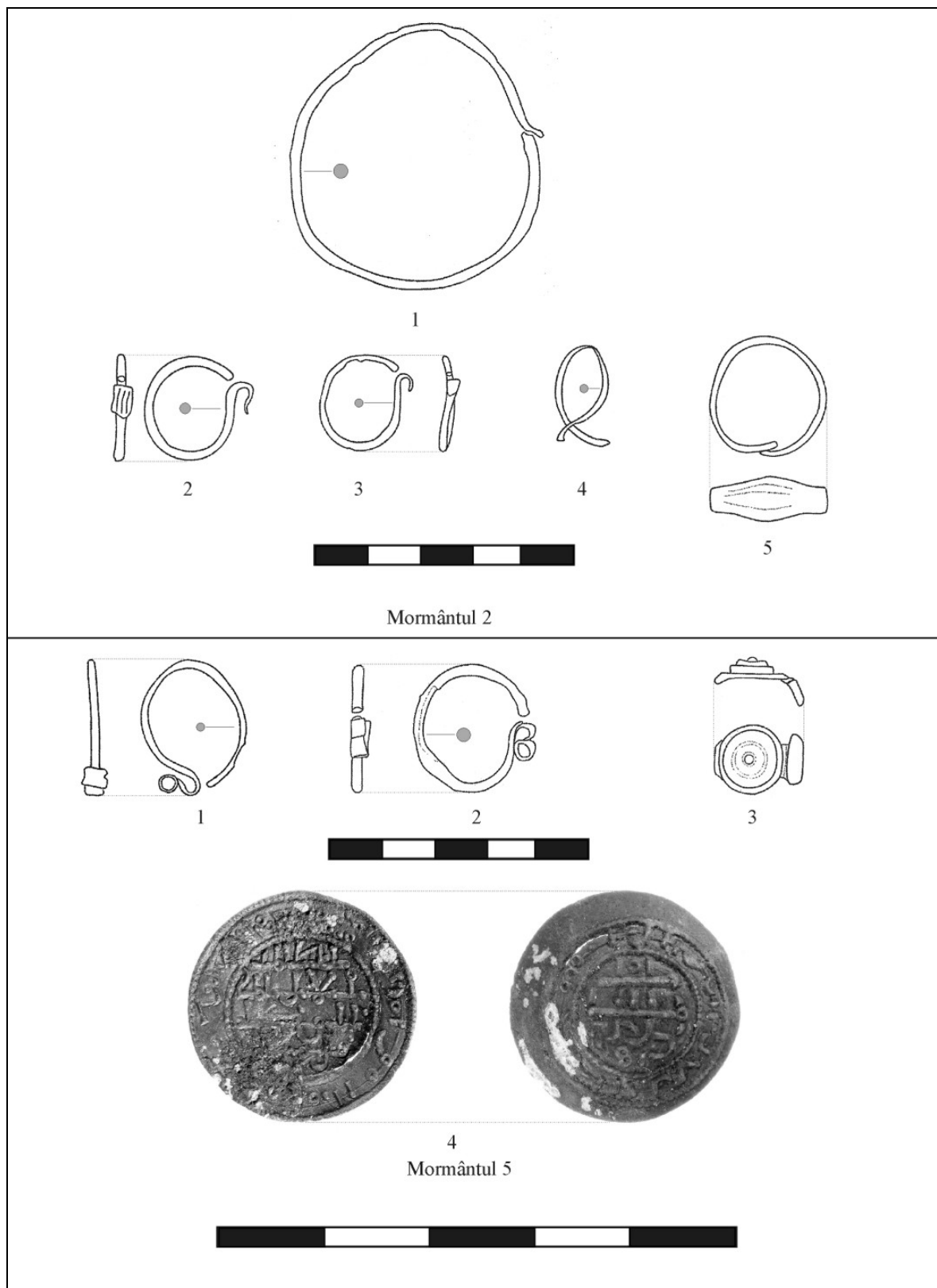

Mormintele 3 și 5

Mormântul 6

Pl. 2. Mormintele 3, 5 și 6.

Pl. 3. Inventarul din mormintele 2 și 5.

Pl. 4. Biserica arpadiană de la Nima (foto: Emese Apai).

ABREVIERI

ArchBulg – Archaeologia Bulgarica, Sofia
ArchKorr – Archäologisches Korrrespondenzblatt, Mainz
ArchHung – Archaeologia Hungarica, Budapesta
ArhMold – Arheologia Moldovei, Iași-București
AMIAP – Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova
AOR – Archeologičeski otkritija i razkopki. Sofia
BAR – British Archaeological Reports, Series, Oxford.
BMA – Biblioteca Musei Antiquitatis, Piatra Neamț
CCA – Cronica Cercetărilor Arheologice din România, București.
CCDJ – Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos, Călărași
Dacia N. S.- Dacia Nouvelle Série. Revue d'Archéologie et d'Histoire Ancienne, București
EM – Erdélyi Múzeum, Kolozsvár/Cluj-Napoca
FolArch – Folia Archaeologica, Budapest
IDR – Inscriptiile Daciei Romane, IDR III/5 – I. Piso, Inscriptions d'Apulum, vol. 1-2, Paris, 2001
IzvestijaŠumen – Izvestija na Narodnija/Istoričeski Muzej Šumen, Šumen
IzvestijaTyrnovo - Izvestija na Okrašnja Istoričeski Muzej, Veliko Târnovo
Izvestija BAD – Izvestija na Bălgarskoto Arheologičesko Deružestvo, Sofia
JRGZM – Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentraluseums, Mainz
MCA (Materiale) – Materiale și Cercetări Arheologice, București
M. N. I. T. – Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca
M. N. I. T. C. N. – Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei Cabinetul Numismatic,
Cluj-Napoca
MPK – Muzei i pametnici na kulturata, Warsaw
MSW – Materiały Starożytne Wczesnosredniowieczne, Warsaw
MW – Materiały Wczesnosredniowieczne, Krakówia–Wrocław–Warsaw
Palaeobulg. – Palaeobulgarica/Starobălgaristika, Sofia
PP – Pliska-Preslav, Preslav
PKŠ – Preslavska knižovna škola, Preslav
Prinosi – Prinosi kăm bălgarskata archeologija (Dekemvrijski dni na bălgarskata srednovekovna archeologija „Prof. d-r Stančo Vaklinov“), Sofia
Problemi – Problemi na prabălgarskata istorija i kultura (Meždunarodni srești po Prabălgarska istorija i Archeologija), Sofia
RevIst – Revista Istorică, București
RPAN – Revista de Preistorie și Antichități Naționale, București
Savaria – Vas Megyei Múzeumok Értesítője, Szombathely
SCIYA – Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie), București
SCȘMI – Studii și Comunicări Științifice ale Muzeelor de Istorie, Cluj-Napoca
SZAKS – Schriften des Zentrums für Archäologie und Kulturgeschichte des Schwarzmeerraumes
Századok – Századok. A Magyar Történelmi Társulat Folyóirata, Budapest
VMMK – Veszprémi Megyei Múzeumok Közleményei, Veszprém
UPA – Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie. Aus dem Seminar f. Ur- und Frühgeschichte der Freien Universität Berlin, Berlin
VariaArchHung – Varia Archaeologica Hungarica, Budapest

**PROIECT EDITORIAL FINANȚAT DE
ADMINISTRAȚIA FONDULUI CULTURAL NAȚIONAL**

NORME DE REDACTARE

Revista are următoarele secțiuni:

1. rapoarte de săpături (de preferat pe mai multe campanii)
2. studii
3. semnal (descoperiri excepționale)
4. periegheze
5. restituiri (valorificarea unor vechi loturi de materiale și colecții; manuscrise aflate în arhive)
6. Recenzii, note, discuții

Recomandări generale:

Text:

1. Vă rugăm să trimiteți textele scrise cu fontul standard (Times New Roman) cu caractere de 12 puncte la 1,5 rânduri și de 10 puncte la 1 rând la notele de subsol.
2. Vă rugăm să trimiteți textul în format doc.
3. Ilustrația trebuie trimisă în fișiere separate, nu într-un document word sau inclusă în text.
4. Fiecare articol într-o limbă de circulație internațională trebuie să aibă un rezumat și o listă de cuvinte cheie în limba în care este redactat articolul; articolele în limba română trebuie să aibă un rezumat amplu, o listă de cuvinte și explicația figurilor într-o limbă de circulație internațională, precum și un scurt rezumat în limba română și lista de cuvinte cheie.
5. Autorii sunt rugați să precizeze afilierea instituțională și adresa de email.

Note de subsol:

1. Vor cuprinde numele autorului, anul, pagina (de ex.: Harhoiu 2008, p. 65).
În cazul unui autor cu mai multe contribuții din același an, se va face departajarea prin adăugarea unei litere: Petolescu 2001a; Petolescu 2001b
În cazul unei contribuții cu mai mult de trei autori se va trece numele primului autor, după care se adaugă *et alii*.
2. Recomandăm abrevierile folosite în numerele anterioare ale revistei *Materiale și cercetări arheologice, serie nouă*. Dacă autorul citează o revistă a cărei abreviere nu este în lista anterior menționată, aceasta va fi trecută la sfârșitul articolului în lista abrevierilor, separat de lista bibliografică.

Lista bibliografică:

1. Carte:
Adam 1994 – J. P. Adam, *Roman building. Materials and techniques*, London, 1994.
2. Carte într-o serie:
Sarnowski 1988 – T. Sarnowski, *Wojsko rzymskie w Mezji Dolnej i na północnych wybrzeżach Morza Czarnego* (Novaensia 3), Warszawa, 1988.
3. Articol într-o lucrare colectivă:
Alston 2002 – R. Alston, *Managing the frontiers. Supplying the frontier troops in the sixth and seventh centuries*, în: P. Erdkamp (ed.), *The Roman army and the economy*, Amsterdam, 2002, p. 398–419.
4. Articol într-o lucrare colectivă publicată într-o serie:
Kolendo 2008 – J. Kolendo, *Novae during the Goth raid of AD 250/1 (Iordanes, Getica 101–103)*, în: T. Derta, P. Dzycek, J. Kolendo (eds.), *A Companion to the Study of Novae*, (Novae. Legionary Fortress and Late Antique Town 1), Warsaw, 2008, p. 117–131.
5. Articol într-o revistă:
Ramsay 1925 – M. Ramsay, *The speed of the roman imperial post*, JRS 15, 1925, 1, p. 60–75.

Ilustrația:

1. Pentru fiecare ilustrație se face trimiterea în text, între paranteze rotunde (Fig. 1).
2. Lista figurilor trebuie să se găsească la sfârșitul articolului.
3. Ilustrația trebuie trimisă în format JPEG sau TIFF, grayscale, rezoluție 300 dpi.